

Kapitał kariery ludzi młodych

Uwarunkowania i konsekwencje

NR 3148

Elżbieta Turska

Kapitał kariery ludzi młodych

Uwarunkowania i konsekwencje

Redaktor serii: Psychologia
Eugenia Mandal

Recenzent
Augustyn Bańka

Spis treści

Wprowadzenie	9
------------------------	---

Część pierwsza

Kluczowe zagadnienia problematyki kapitału kariery

Rozdział 1	
Specyfika zawodowych i karierowych wyborów jednostki	17
Nowe modele karier	24
Rozdział 2	
Pojęcie i koncepcja kapitału kariery.	35
Kapitał kariery w ujęciu teorii kapitału ludzkiego	39
Kapitał kariery w ujęciu teorii zasobów	43
Rodzaje kapitału kariery	48
Kapitał edukacyjny	48
Kapitał doświadczenia zawodowego	55
Kapitał przedsiębiorczości	58
Kapitał językowy	71
Rozdział 3	
Gromadzenie kapitału kariery jako rodzaj celowej aktywności jednostki	75
Strategie konstruowania zawodowej przyszłości i gromadzenia kapitału kariery	79
Rozdział 4	
Rola czynników wewnętrznych i zewnętrznych w procesie wyboru zawodu i w planowaniu zawodowej kariery	87
Cechy rodziny pochodzenia	87
Uwarunkowania osobowościowe	92
Wartość pracy i wartości zawodowe	99
Indywidualny styl aktywności	109

Rozdział 5

Wchodzenie w dorosłość — przejście z edukacji na rynek pracy. Szanse i zagrożenia	117
---	-----

Część druga

Kapitał kariery ludzi młodych. Badania własne

Rozdział 1

Założenia i cel badań, pytania badawcze	125
Narzędzia badawcze i sposoby pomiaru zmiennych	135
Procedura badawcza i osoby badane	142

Rozdział 2

Kapitał edukacyjny. Uwarunkowania i konsekwencje	145
Rola czynników wewnętrznych i zewnętrznych w gromadzeniu edukacyjnego kapitału kariery	147
Kapitał edukacyjny a oczekiwania wobec rynku i dalsze zamierzenia zawodowe	155
Specyfika gromadzenia kapitału edukacyjnego. Podsumowanie	159

Rozdział 3

Kapitał doświadczenia zawodowego. Uwarunkowania i konsekwencje	163
Rola czynników wewnętrznych i zewnętrznych w gromadzeniu kapitału doświadczenia zawodowego	165
Kapitał doświadczenia zawodowego a oczekiwania wobec rynku i dalsze zamierzenia zawodowe	171
Specyfika gromadzenia kapitału doświadczenia zawodowego. Podsumowanie	175

Rozdział 4

Kapitał przedsiębiorczości studenckiej. Uwarunkowania i konsekwencje	179
Rola czynników wewnętrznych i zewnętrznych w gromadzeniu kapitału przedsiębiorczości studenckiej	181
Kapitał przedsiębiorczości studenckiej a oczekiwania wobec rynku i dalsze zamierzenia zawodowe	186
Specyfika gromadzenia kapitału przedsiębiorczości studenckiej. Podsumowanie	190

Rozdział 5

Gromadzenie kapitału językowego. Uwarunkowania i konsekwencje	195
Rola czynników wewnętrznych i zewnętrznych w gromadzeniu kapitału językowego	197

Kapitał językowy a oczekiwania wobec rynku i dalsze zamierzenia zawodowe	202
Specyfika gromadzenia kapitału językowego. Podsumowanie	206
Rozdział 6	
Gromadzenie kapitału kariery przez ludzi młodych — uwarunkowania i konsekwencje. Podsumowanie badań	209
Rozdział 7	
Predyktory inwestowania w kapitał kariery oraz predyktory dalszych zamierzeń zawodowych. Model analizy ścieżek	217
Zakończenie	229
Aneks	237
Bibliografia	249
Indeks osobowy	269
Summary	275
Резюме	277

Wprowadzenie

Działalność praktyczna ludzi jest faktem podstawowym dla badań psychologicznych.

T. TOMASZEWSKI, 1963, s. 113.

Jesteśmy dziś świadkami ogromnych zmian w obszarze aktywności zawodowej człowieka. Zmieniła się współczesna praca, jej treść, warunki, wymagania, zmieniają się zawody, organizacje stawiają coraz wyższe wymagania dotyczące kompetencji jej obecnych i potencjalnych pracowników. Przemiany te mają szczególne znaczenie dla ludzi młodych, kończących etap instytucjonalnego uczenia się i zamierzających podjąć pracę, która pozwoli im na osiągnięcie samodzielności finansowej oraz na realizowanie nowych ról społecznych, rodzinnych i zawodowych charakterystycznych dla okresu dorosłości. Przejście do pierwszej stałej pracy pozostaje obecnie najbardziej znaczącym i jednocześnie coraz trudniejszym zadaniem rozwojowym w okresie wczesnej młodości. Zdaniem Augustyna BAŃKI (2007), od jego pomyślnego przebiegu zależy wszystko to, co jednostka będzie czynić ze swoim życiem zawodowym w dalszej całonocnej karierze — czy będzie zdolna do satysfakcjonującego realizowania zawodowej kariery, otwarta na nowe doświadczenia życiowe, czy będzie zorientowana na przedsiębiorczość.

Obecne przejście z systemu edukacji na rynek pracy jest dla wielu młodych ludzi sytuacją coraz mniej przejrzystą, coraz trudniejszą do zaplanowania, w konsekwencji — coraz bardziej frustrującą. W „starym” świecie dość prosto było odpowiedzieć na pytanie, jak skutecznie przygotować się do tego przejścia, jak budować swoją zawodową przyszłość — trzeba poznać siebie, poznać wymagania zawodu i „dopasować” siebie do zawodu. W globalnym świecie jest to paradygmat nadal ważny, jednak zdecydowanie niewystarczający. Przyrównując obecny świat do świata wcześniejszego, „klasycznie zdeterminowanego”, Wiesław SZTUMSKI (2006) pisze, że w „klasycznie zdeterminowanym” świecie można było realnie i z dużą szansą powodzenia planować swoje życie, ponieważ w takim świecie sprawdzało się myślenie historyczne polegające na wnioskowaniu o tym, co będzie, na podstawie tego, co było. Stały zawód stanowił jedną z wartości, które gwarantowały stabilność życiową. Obecnie

10 | oczekiwanie trwałości i pewności jest, według SZTUMSKIEGO (2006), zadaniem również bezskutecznym, co bezsensownym.

Aby zwiększyć swoje zawodowe szanse i zmniejszyć niepewność przyszłości, ważne jest dziś wcześniejsze przygotowanie się do przyszłej kariery — oznacza to jednak nie tylko posiadanie określonych planów czy projektów, ale także (z)gromadzenie odpowiedniego kapitału kariery, który pozwoli te plany i projekty zrealizować. Nie można dziś wyobrazić sobie skutecznego wejścia do organizacji bez etapu przygotowawczego. Jego waga zdecydowanie wzrasta i ta ewolucja jest swoistym znakiem obecnych czasów (Miś, 2007).

Plany zawodowe towarzyszą jednostce od momentu jej przyjścia na świat — początkowo budują je rodzice, którzy mają własny projekt zawierający wyobrażenia na temat tego, kim będzie w przyszłości ich dziecko. Jednocześnie otoczenie bardzo wcześnie zachęca do autonomii w tym obszarze, wielokrotnie zadając pytanie: *Kim będziesz gdy dorośniesz?*. W efekcie poszukiwania na nie odpowiedzi człowiek przez długi czas, nazwany w psychologii rozwojem zawodowym, snuje własne plany, obmyśla projekty, które zamierza realizować w przyszłym życiu zawodowym. Można je nazwać pewnym rodzajem *przedzawodowego cv*. Stanowią one podstawowy warunek umożliwiający przekładanie ważnych dla jednostki celów na konkretne sposoby ich realizacji.

Posiadanie zawodowych planów i projektów jest istotne na każdym etapie zawodowego rozwoju, jednak ich znaczenie w pewnych sytuacjach wyraźnie wzrasta — przechodzenie na rynek pracy po zakończeniu określonego etapu edukacji to jedna z takich szczególnie ważnych sytuacji w życiu jednostki.

Badania planów, zamierzeń, projektów edukacyjno-zawodowych podejmowało i nadal podejmuje wielu badaczy młodzieży zarówno w Polsce (por. BANACH, 1979; TOMASZEWSKA, 1980; LIBERSKA, 1987, 2004; CZERWIŃSKA-JASIEWICZ, 1991; SMOLEŃSKA, 1988; SIKORSKI, 2000; KLIMEK, 2001; PIORUNEK, 2004), jak również za granicą (por. NOETH, JEPSEN, 1981; JOHNSON, 2001; ECCLES, WIGFIELD, 2002; MELLO, 2008). Większość z nich skupia się na młodych ludziach w okresie adolescencji, zdecydowanie mniej jest badań poświęconych okresowi wczesnej młodości. Niniejsza monografia i zaprezentowane w niej badania empiryczne odnoszą się do tego okresu rozwojowego, nazywanego coraz częściej okresem wschodzącej dorosłości (ARNETT, 1997, 2000). Główny cel poszukiwań badawczych to próba odpowiedzi na pytania: jak dziś młodzi ludzie przygotowują się do rynku pracy? Jakie plany zamierzają na nim zrealizować? Z jakimi zasobami kończą etap edukacji w szkole wyższej?

Jedną z zasadniczych przyczyn wzrostu zainteresowania problemami młodych ludzi, którzy kończą edukację i są gotowi do podjęcia pracy, jest ich coraz trudniejsza sytuacja na rynku pracy. Twórcy ostatniego raportu przygotowanego na podstawie badań, przeprowadzonych w grudniu 2011 roku przez Eurofound, podkreślają, że dziś młodzi ludzie w Europie ponoszą największe koszty recesji. W pierwszym kwartale 2011 roku wskaźnik zatrudnienia młodzieży w Europie

spadł do 32,9%, co stanowi najniższą wartość w historii Unii Europejskiej. Dane Międzynarodowej Organizacji Pracy wskazują, że w ubiegłym roku w Polsce było 23,7% bezrobotnych w wieku 15—24 lat. To 1 250 tys. młodych ludzi pozostających bez pracy (PAWŁOWSKA-SALIŃSKA, 2012).

W niniejszej rozprawie, poświęconej przygotowaniu się młodych ludzi, studentów kończących edukację w szkole wyższej, do przyszłej kariery zawodowej, oparto się głównie na teorii czynności Tadeusza TOMASZEWSKIEGO (1968, 1976a, 1976b), teorii zachowań celowych Zbigniewa ZALESKIEGO (1991) oraz na teorii kapitału kariery Augustyna BAŃKI (2006a, 2006b, 2007). Koncepcja funkcjonowania człowieka w ujęciu teorii czynności nie jest nowa, jednak pozostaje nadal niezwykle inspirująca dla rozumienia tego funkcjonowania w odniesieniu do konkretnych sytuacji życiowych. Zgodnie z założeniami teorii czynności uznano, że proces gromadzenia kapitału kariery stanowi rodzaj celowego działania jednostki skierowanego na określony stan rzeczy, którego oczekuje ona w przyszłości. W odniesieniu do aktywności zawodowej jest to oczekiwanie związane ze skutecznym wejściem i z satysfakcjonującym funkcjonowaniem na rynku pracy. Rodzaj działania, który człowiek sam planuje i uświadamia sobie jednocześnie jego instrumentalną wartość, ZALESKI (1991) nazywa działaniem intencjonalnym. Specyfikę gromadzenia kapitału kariery jako rodzaju działania intencjonalnego stanowi m.in. to, że człowiek jest jego podmiotem i twórcą, że zmierza do pewnego stanu końcowego z własnego wyboru.

Podjęta w niniejszej monografii problematyka kariery ma charakter interdyscyplinarny — stanowi obszar zainteresowania wielu nauk, w tym m.in. socjologii, pedagogiki pracy, ekonomii czy filozofii. Wybrane nurty i koncepcje obecne w ramach tych nauk przedstawiono w jej teoretycznej części, niemniej jednak praca ta, uwzględniająca różnorodność i wielość podejść, napisana została z punktu widzenia szeroko rozumianej psychologii pracy. Zachowanie się człowieka w kontekście jego aktywności zawodowej stanowi przedmiot psychologii pracy zarówno w tradycyjnym, jak i we współczesnym ujęciu: „Psychologia pracy jako jedna z dyscyplin psychologii stawia sobie za cel badanie i rozwiązywanie zagadnień praktycznych, związanych z pracą i działalnością zawodową człowieka” (BAŃKA, 2000, s. 283). Subdyscypliny, w obrębie których poszukiwano odpowiedzi na postawione w pracy pytania badawcze, to rozwój zawodowy, orientacja i poradnictwo zawodowe (karierowe), wybór zawodu i planowanie kariery. Uwzględniono także podejście socjologiczne, którego wkład w rozumienie i wyjaśnianie wyborów zawodowych oparty jest głównie na roli, jaką odgrywają w tym procesie określone zmienne społeczno-demograficzne — w tym m.in. status rodziny pochodzenia oraz poziom wykształcenia rodziców.

Podjęte badania empiryczne mają dwa zasadnicze cele: pierwszy to ustalenie, jakie czynniki wewnętrzne (osobowe) i zewnętrzne (kontekstowe) są istotnie związane ze zgromadzonym przez badanych młodych ludzi kapitałem kariery (kapitałem edukacyjnym, kapitałem doświadczenia zawodowego, kapi-

12 tałem przedsiębiorczości studenckiej oraz kapitałem językowym), drugi cel to próba określenia regulacyjnej roli zgromadzonych kapitałów kariery wobec dalszych zawodowych zamierzeń badanych młodych ludzi. Uwzględnione czynniki osobowe to cechy osobowości w modelu Wielkiej Piątki, wartości zawodowe, styl aktywności w koncepcji Grażyny WIECZORKOWSKIEJ-SIARKIEWICZ (1992) oraz zmienne społeczno-demograficzne (płeć, wiek i stan cywilny). Czynniki zewnętrzne to wykształcenie rodziców, sytuacja materialna oraz finansowa zależność badanych od innych osób.

Badania przeprowadzono na grupie studentów kończących edukację w szkole wyższej. Czas, w którym realizowano badania, jest jednym z przełomowych momentów kariery, ponieważ kończy długotrwały okres gromadzenia zasobów umożliwiających jednostce podjęcie aktywności zawodowej. Niezależnie od kontynuowania różnorodnych form uczenia się po wejściu na rynek pracy, można założyć, że zgromadzony w okresie aktywności przedzawodowej kapitał kariery zostaje domknięty i „przeznaczony” do zainwestowania go w zatrudnienie. Zgodnie z tym założeniem badaniami objęto studentów ostatniego roku studiów, przeprowadzono je w maju i czerwcu (2010 oraz 2011 roku), do analizy zostały wykorzystane dane uzyskane wyłącznie od osób, które deklarowały, że po otrzymaniu dyplomu zamierzają wejść na rynek pracy i w ciągu najbliższego roku nie podejmować dalszej edukacji.

Prezentowana praca składa się z dwóch zasadniczych części: pierwsza to część teoretyczna, druga jest częścią metodologiczno-empiryczną.

Część teoretyczna przedstawia wybrane problemy związane z problematyką kariery zawodowej, które tworzą określone ramy teoretyczne służące konstrukcji własnego modelu badawczego. Obejmuje ona pięć rozdziałów. Pierwszy rozdział to próba pokazania uwarunkowań, głównie globalizacyjnych, które sprawiły, że w obecnej rzeczywistości konieczne stało się przechodzenie od procesu podejmowania decyzji wyboru zawodu do procesu planowania rozwoju kariery, a także rozpoczęcia gromadzenia jej kapitału w znacznym stopniu jeszcze przed wejściem na rynek pracy. Zwrócono uwagę na charakterystyczne cechy współczesnych karier i zaprezentowano ich wybrane modele, przy czym szczególną uwagę poświęcono modelowi kariery Jona BRISCOE'A i Douglasa HALLA (2006). W rozdziale drugim omówiono koncepcję kapitału kariery (BAŃKA, 2006a, 2006b), którą następnie przedstawiono w ujęciu globalnej teorii ludzkiego kapitału oraz w ujęciu teorii zasobów. Kolejno zaprezentowano wybrane rodzaje kapitałów kariery, sam proces gromadzenia kapitału kariery przedstawiono w kontekście ogólnej teorii ludzkiego działania TOMASZEWSKIEGO (1963, 1968) oraz teorii zachowania celowego ZALESKIEGO (1991). Zastosowanie teorii kapitału kariery we własnych badaniach wynika z kierunku obecnych przemian w zakresie przygotowania się do wejścia na rynek pracy. Globalna rzeczywistość stawia przed młodymi ludźmi nowe wyzwania — dziś nie wystarczy dokonać odpowiedniego wyboru zawodu, nie wystarczy zaplanować swojej kariery,

należy jeszcze przed wejściem na rynek pracy, czyli już w okresie edukacji, zgromadzić jej odpowiedni kapitał, a nie rozpoczynać tego procesu dopiero po wejściu do organizacji i podjęciu roli pracownika.

Głównym przedmiotem zainteresowania w niniejszej monografii są sposoby przygotowania się młodych ludzi do wejścia na rynek pracy, dlatego kolejny rozdział poświęcono roli strategii zarówno w szeroko rozumianej aktywności celowej jednostki, jak i w procesie podejmowania decyzji zawodowych. Następnie omówiono czynniki związane z wyborami zawodowymi, które zostały uwzględnione we własnym modelu badawczym — wskazano na rolę środowiska rodzinnego w kształtowaniu specyfiki rozwoju zawodowego jednostki, przedstawiono osobowościowe uwarunkowania dokonywanych wyborów zawodowych, omówiono wartości zawodowe i ich znaczenie w budowaniu modelu własnej kariery oraz style aktywności w koncepcji WIECZORKOWSKIEJ-SIARKIEWICZ (1992). Koncepcja ta pozwala przewidywać pewne własności zachowania na podstawie sposobu tworzenia celów i związanych z nimi strategii działania. Teoretyczną część pracy kończy charakterystyka okresu rozwojowego tradycyjnie nazywanego wczesną dorosłością, a obecnie — „wyłaniającą się dorosłością” (ARNETT, 1997, 2000).

Druga część pracy zawiera prezentację wyników przeprowadzonych badań własnych. Przedstawiono w niej założenia oraz cel badań, schemat modelu badawczego, pytania badawcze, zasady doboru próby oraz opisano zastosowane narzędzia pomiaru. Cele badawcze zrealizowano, korzystając z dwóch rodzajów analiz statystycznych, które zaprezentowano w kolejnych rozdziałach części empirycznej. Pierwszy rodzaj analizy to porównania pomiędzy dwoma grupami badanych, wyróżnionymi ze względu na wielkość zgromadzonego przez nich kapitału kariery. W drugiej części analizy ten sam model badawczy testowano za pomocą modelu analizy ścieżek, co pozwoliło na przedstawienie całościowej struktury badanych związków.

Podjęcie problematyki kariery zawodowej oraz realizowanie w tym obszarze badań empirycznych ma znaczenie przede wszystkim dla praktyki, dla określonych grup odbiorców, których ten problem dotyczy w szczególności — dla osób młodych, pozostających na etapie budowania swojej kariery, dla osób, które podejmują decyzję o zmianie dotychczasowej kariery, dla doradców — profesjonalistów pomagających im w tym procesie, dla pracodawców, a także dla rynku pracy oraz dla gospodarki kraju. Problemom przygotowania młodych ludzi do skutecznego i satysfakcjonującego wejścia na rynek pracy poświęcają dziś bardzo dużo uwagi w dyskursie społecznym zarówno przedstawiciele praktyki — pracodawcy, rekrutatorzy, doradcy zawodowi, doradcy personalni, politycy, jak i liczne gremia naukowców. Także oni próbują odpowiedzieć na pytanie o sposoby i strategię planowania oraz konstruowania ścieżki zawodowej w okresie przedzawodowym zwiększające prawdopodobieństwo znalezienia zatrudnienia po zakończeniu edukacji. Badanie kapitału

- 14 kariery zgromadzonego przez młodych ludzi kończących edukację w szkole wyższej, przedstawione w niniejszej pracy, pozwoli być może lepiej zrozumieć obecny model edukacyjno-zawodowej aktywności jednostki i jego regulacyjną rolę w budowaniu dalszej kariery.

Indeks osobowy

A

Adamiec Marek 47
Aldrich Howard E. 68
Altman Janet H. 88, 90
Angleitner Alois 95
Antonowsky Aaron 94
Arnett Jeffrey J. 10, 13, 118, 119, 143
Arthur Michael B. 21, 24, 26
Aryee Samuel 93

B

Bačlawski Krzysztof 181
Baker Stanley B. 68
Banach Czesław 10
Bandura Albert 60, 94, 130
Banerski Grzegorz 65
Bańska Augustyn 9, 11, 12, 18, 20—22, 32, 35, 36, 41, 48, 54, 55, 69, 77, 79, 80, 84, 85, 93, 94, 118—121, 143, 229, 231
Barbaranelli Claudio 60, 130
Baron Robert A. 60, 130, 192
Barrick Murray R. 96—98, 129, 167, 207, 225
Bartnik Czesław 103
Bartrum Dee A. 107
Baum J. Robert 60, 130, 192
Bauman Zygmunt 18, 83
Baumrind Diana 89
Bazyk Susan 54
Beck Ulrich 94
Becker Gary S. 39
Bee Helen 51
Bem Daryl J. 109
Bera Ryszard 32, 105
Bergmann Christian 106, 126, 135, 150, 183, 212

Beyer Janice M. 97
Bikos Lynette H. 107
Bishop George D. 94
Blanchflower David G. 67, 68, 131, 191
Blumenfeld Phyllis C. 69
Blustein David L. 68, 89
Bohdziewicz Piotr 25
Boni Michał 34
Bono Joyce E. 99
Borgia Dan 58, 60—62
Boswell Wendy R. 97
Boudreau John W. 97
Boudreau Pierre 91
Boyd Denise 51
Bozionelos Nikos 97
Brandstätter Hermann 61, 167
Bratko Denis 97, 129, 207
Bretz Robert D. 97
Briscoe Jon P. 12, 21, 24, 26—28, 30, 31, 103, 214, 229
Brooks Linda 20
Brown Steven D. 20, 231
Brzezińska Anna 59, 130, 140
Brzeziński Jerzy 140
Burke Andrew E. 61
Burke Lisa A. 97, 129, 207
Burnstein Eugene 111, 114, 115, 130, 232
Bynum Dana 89, 90

C

Cable Daniel M. 97
Campbell John P. 62
Cannon Elizabeth 107
Caprara Glan V. 60, 130
Carsrud Alan L. 59

- Caspi Avshalom 109
 Cattell Raymond B. 96
 Chamorro-Premuzic Tomas 97, 129, 207
 Chandler Dawn E. 26, 27
 Chen Chao C. 18
 Cherkas Lynn 60
 Chickering Arthur 51
 Chikovani Ketevan 73, 74
 Chirkowska-Smolak Teresa 70
 Chodkiewicz Jan 45, 46
 Churchill Neil C. 59
 Cieślak Roman 102
 Clark Lee A. 98
 Close Wendy 68
 Connolly James J. 98
 Cooper Cary L. 108, 130
 Cooper Harris 98
 Correll Shelley J. 67, 131
 Costa Paul T. 81, 95—99, 126, 128, 129, 135, 149, 207, 210, 211
 Cothran Donetta J. 68
 Cotton Lynyonne 89, 90
 Cox Charles J. 108, 130
 Cramer Stanley H. 20, 85
 Crant J. Michael 29
 Creamer Elizabeth 87, 126
 Creed Peter A. 107
 Cromie Stanley 67
 Cwalina Wojciech 134, 216, 218
 Czarnik Szymon 64, 67
 Czarnota-Bojarska Joanna 103, 106
 Czerwińska-Jasiewicz Maria 10, 83
- D**
 Danilewicz Wioletta 32
 Davis-Blake Alison 98
 Davis-Kean Pamela E. 107
 Dębowska Olga 33
 DeFillipi Robert J. 24, 26
 DeLong Thomas J. 93
 DeMuth Rolf L. 214
 DeNeve Kristina M. 98
 DeRidder Lawrence M. 132
 Derr C. Brooklyn 104
 Diec Agata 106
 Diener Ed 98
- Dobrowolska Danuta 101—103, 105, 118
 Domański Stanisław R. 39, 40
 Douglas Evan J. 62
 Drózdź Elżbieta 88, 89
 Drucker Peter F. 60, 62
 Dryll Elżbieta 88, 90, 132
 Duckworth Kathryn 59, 68
 Dunaj Agnieszka 92
- E**
 Eber Herbert W. 96
 Eby Lilian T. 26
 Eccles Jacquelynne S. 10, 67, 107
 Elder Glen H. 109
 Elias Andrzej 111, 130
 Emmons Robert A. 98
 Ennis Catherine D. 68
 Entin Elliot E. 20
 Erdheim Jesse 99
 Evans David S. 64
- F**
 Fabjański Marcin 19, 83
 Falkowski Andrzej 216
 Farris George F. 18
 Feather Norman 99
 Fischer Ann R. 98
 FitzRoy Felix R. 61
 Folger Robert 61
 Folkman Susan 43
 Ford Cameron M. 18
 Fraboni Maryann 61
 Fredricks Jennifer A. 69
 Freeman Richard B. 52
 Frese Michael 60, 92, 109, 130, 192
 Fujita Frank 98
- G**
 Gardner Howard 90
 Gattiker Urs E. 97
 Gaul Marek 216, 218
 Gerhardt Megan W. 99
 Giddens Anthony 19
 Giermanowska Ewa 118
 Gliszczyńska Xymena 105
 Gmerek Tomasz 52

Goldberg Lewis R. 210, 225, 231
Gottfredson Linda S. 107, 181
Gould Sam 93
Gray Elizabeth K. 129
Grela Leon 58
Griffin Ricky W. 58, 213
Grodzicki Jacek 39, 50, 130
Gryzik Agnieszka 65
Guichard Jean 18, 88, 92—94, 99, 100, 103

H

Haase Richard 68
Hackett Gail 231
Hall Douglas T. 12, 21, 24, 26—28, 30, 31,
103, 214, 229
Hannover Bettina 109
Harrison Brooke C. 87
Heising Angela 24
Heller Daniel 97, 98
Hendin Holly M. 140
Herr Edwin L. 20, 85
Heszen-Niejodek Irena 110
Higgins Chad 97, 129, 225
Hobfoll Stevan E. 43, 44
Hogan John 96
Holland Brent 96
Holland John L. 77, 93, 95, 101, 105, 125,
183, 192, 231
Hormozi Amir M. 69
Hornowska Elżbieta 87
Howard Kimberly A. 68
Hurlock Elisabeth B. 88, 89
Huteau Michael 18, 88, 92—94, 99, 100,
103

I

Igbaria Magid 93
Ilies Remus 97—99
Inkson Kerr 24

J

Jackowska Ewa 90
Jackson Janice 68
Jahoda Marie 101, 118
Janiszowska Irena 88, 89
Jarmuż Sławomir 95

Jaskolka Gabriel 97
Jelonek Magdalena 56, 65
Jepsen David A. 10, 132
Jezior Jagoda 105, 106
John Oliver P. 210
Johnson Monica K. 10, 126
Judge Timothy A. 96—99, 129, 167, 225

K

Kammeyer-Mueller John D. 97
Kania Iwona 104
Kasprzak Elżbieta 129, 207
Kasscieh Sulejman K. 93
Keller Briana K. 87, 226
Kenny Maureen 68
Kerckhoff Alan C. 230
Ketterson Timothy U. 89
Kim Philip F. 68
King Gillian A. 129, 225
Klimek Lilianna 10
Klonowicz Tatiana 102
Knight Peter 22
Kobasa Suzanne C. 94
Kocór Marcin 72
Koczerga Maciej 181
Kołodziej Edward 32
Kołodziej Sabina 59
Konarski Stanisław 37
Konefał Konrad 230
Kopycińska Danuta 233
Kornhaber Mindy L. 90
Kosel Zofia 88
Kossowska Małgorzata 81, 110
Kotrlik Joe W. 87
Kourilsky Marilyn L. 67, 181
Kozielecki Józef 79, 82, 83
Kozusznik Barbara 47
Kraimer Maria L. 29, 97
Kram Kathy E. 26, 27
Kristof Amy L. 60
Król Dorota 111, 113, 114
Król Grzegorz 111, 113, 114
Król Małgorzata 41
Krueger Noris F. 59
Kruger Helga 230
Krzyszowska Bożena 91

L

Lamb Ray 84
 Lanthaler Werner 21, 24
 Larsen Randall J. 98
 Larwood Laurie 97
 Laughlin Anne 87
 Lazarus Richard S. 43
 Ledzińska Maria 81
 Lee Soyoung 126
 Leighton Linda S. 64
 Lent Robert W. 231
 Leontiew Aleksiej N. 94
 Leszkowicz-Baczyńska Żywia 56, 58
 Lewis Virginia L. 59
 Liberska Hanna 10, 89
 Lingl Andreas 98
 Loughead Teri A. 54, 89, 126, 132
 Lupart Judy L. 107

Ł

Łada Marta 103, 106
 Łaguna Mariola 129, 181, 230
 Łobocki Józef 230
 Łukaszewski Wiesław 125

M

Machowski Andrzej 216, 218
 Madhere Serge 89, 90
 Magnus Keith 98
 Makin Peter J. 108, 130
 Marciniak Stefan 39
 Markman Gideon 60
 Markowski Krzysztof 230
 Marszał-Wiśniewska Magdalena 125
 Maslow Abraham 101
 Matczak Anna 109, 110
 Matusiak Krzysztof 65
 Mau Wei-Cheng 107
 Mazak Maciej 92
 Mażewska Marzena 65
 Mądrzycki Tadeusz 94, 99, 100, 110
 McClelland David 59, 60, 94
 McCrae Robert R. 81, 95—99, 126, 128,
 129, 135, 149, 207, 210, 211
 McGuire William J. 27
 McWhirter Ellen H. 107, 181

Mello Zena R. 10, 107, 181, 191, 231
 Melosik Zbyszko 41, 42, 49, 50, 53, 54
 Meszaros Peggy S. 126
 Middleton Eric B. 54, 89, 126, 132
 Miłko Bogusz 39
 Mirvis Philip H. 26, 27, 229
 Miś Alicja 10, 19—21, 101, 229
 Mortimer Jeylan T. 128, 230
 Moss Jonathan E. 26, 27, 229
 Mount Michael K. 96—98, 129, 167, 207, 225
 Mudyń Krzysztof 45, 46
 Muszyńska Ewa 90

N

Nęcka Edward 81
 Nicolaou Nicos 60
 Niklewicz-Pijaczyńska Małgorzata 39
 Noeth Richard J. 10
 Nolan Michael A. 61
 Nosal Czesław S. 109
 Nuttin Joseph 94

O

Obuchowski Kazimierz 103
 Okoń Wincenty 100
 Oleksyn Tadeusz 48, 55, 71
 Onoyase Anna 210, 231
 Onoyase Dickson 210, 231
 Ophem Hans 61
 Organ Dennis W. 98
 Orhan Murriel 69
 Ostendorf Fritz 95
 Oswald Andrew J. 68
 Otto Luther B. 87

P

Paluchowski Władysław 87
 Paris Alison H. 69
 Parsons Frank 17, 83, 93, 231
 Pascarella Ernest 51
 Passeron Jean-Claude C. 91
 Pastorelli Concetta 60, 130
 Paszkowska-Rogacz Anna 23, 62, 84, 93, 104
 Patton Wendy 107
 Paunonen Sampo V. 129, 225
 Pavot William 98

- Pawłowska-Salińska Katarzyna 11, 233
Penick Nell I. 132
Penley Larry 93
Perry Justin C. 68
Pervin Lawrence A. 210
Pfeffer Jeffrey 98
Piątkowska Marta 233
Pietrański Zbigniew 101
Piorunek Magdalena 10, 230
Plopa Mieczysław 225
Pocztowski Aleksy 35, 39
Pokorski Mieczysław 88, 89
Portes Alejandro 91
Pospiszyl Kazimierz 225
Potocka-Hoser Anna 140
Powell Arnold 109
Praag Mirjam C. 61
Pucetti Mark C. 94
- R**
- Rachalska Wanda 88
Raskin Patricia M. 109
Ratajczak Zofia 43, 60, 75, 94
Raynor Joel O. 20
Reilly Michael D. 59
Reinhold Barbara B. 103
Reisser Linda 51
Rifkin Jeremy 18, 92
Robbins Aleksandra 119
Roberts Brent W. 210, 231
Robins Richard W. 140, 210, 231
Roe Anne 87—89
Rokeach Milton 99, 101
Rossiter John R. 140
Roth Philip L. 97
Rothstein Mitchell G. 129, 225
Rotter Julian B. 94
Rousseau Denise M. 24, 26
Royce Joseph R. 109
Roźnowski Bohdan 230
Rush James C. 129, 225
Russell Alan 87
- S**
- Saebel Judith 87
Saks Zrnka 97, 129, 207
Saltstone Robert 61
Scheine Edgar H. 103, 125
Schippmann Jeffrey S. 97
Schoenfeld Jerry 59—62
Schoon Ingrid 59, 68, 231
Schultz Duane P. 92
Schultz Sydney E. 92
Schultz Theodore W. 39
Schumpeter Joseph 59, 62
Scott Don 69
Scott Linda R. 60
Segal Gerry 58, 60—62
Seibert Scott E. 29, 60, 61, 97, 129, 167, 191, 207, 210, 231
Seifert Karl H. 106, 126, 135, 150, 183, 212
Sexton Donald L. 66
Shane Scott 60, 61, 68
Shaver Kelly G. 59
Shepherd Dean A. 62
Siarkiewicz Małgorzata 111, 113, 130, 135, 136
Siciński Andrzej 109
Sikorski Wiesław 10, 89, 92
Silver Milton 93
Simpkins Sandra D. 107
Skarżyńska Krystyna 88, 107, 226
Smith Adam 39
Smoleńska Zofia 10
Solberg Scott V. 68
Spector Tim D. 60
Stachowska Sylwia 34
Staff Jeremy 128
Stasiła-Sieradzka Marta 106
Stawasz Edward 65
Stewart Judith 109
Strelau Jan 95, 109, 110, 135, 136
Strykowska Maria 18, 24, 60, 69, 92
Strzebońska Anna 72
Subich Linda M. 98
Suchar Marek 77, 101
Sullivan Sherry E. 26
Super Donald E. 17—20, 77, 100, 101, 117, 125, 135, 229, 231
Switzer Freud S. 97
Szafraniec Krystyna 34
Szajek Stanisław 88

Szczepaniak Piotr 95, 135, 136
 Szczupał Bernadeta 91
 Szmidt Joanna 59, 130
 Sztompka Piotr 91
 Sztumski Wiesław 9, 10, 19, 114
 Szymański Mirosław 109

Ś

Śliwińska Magdalena 95, 135, 136

T

Tatsuoka Maurice M. 96
 Taylor John G. 68
 Telfer Jo A. 107
 Terenzini Patrick 51
 Terman Lewis 90
 Thebaud Sarah 67
 Thoresen Carl J. 97, 129, 225
 Timmerman Thomas A. 61
 Timmons Jeffrey A. 60
 Timoszyk-Tomczak Celina 79, 80
 Tokar David M. 98
 Tomaszewska Zofia 10
 Tomaszewski Tadeusz 9, 11, 12, 75—77,
 79, 94, 99, 110, 224, 231
 Trice Harrison M. 97
 Trzesniewski Kali H. 140
 Turek Konrad 64, 67
 Turley Ruth N. 226
 Turska Elżbieta 18, 24, 89, 92, 94, 106, 130
 Tyszka Tadeusz 60

U

Uusitalo Roope 68

V

Vinchur Andrew I. 97
 Viswesvaran Chokalingan 98
 Vuolo Mike 128

W

Wachowiak Joanna 22
 Wachowska Małgorzata 39
 Wake Warren K. 90

Walstad Wiliam B. 67, 181
 Wang Mo 99
 Warr Peter B. 102, 118
 Watson David 98, 129
 Welch Anthony R. 54
 Whiston Susan C. 87, 226
 Wiatrowski Zygmunt 101, 105, 107
 Wieczorkowska Grażyna 111, 113—115,
 130, 135, 136, 225, 232
 Wieczorkowska-Nejtardt Grażyna 111,
 113, 224
 Wieczorkowska-Siarkiewicz Grażyna 12,
 13, 81, 95, 109—114, 126, 128, 152,
 153, 160, 168, 176, 184, 192, 200, 207,
 211, 212, 224, 231
 Wigfield Alan 10
 Wilner Abby 119
 Witt Lawrence A. 97, 129, 207
 Wojtasik Bożena 88, 126, 132
 Wolińska Jolanta M. 89
 Wooten Kevin C. 61
 Worrell Frank C. 107
 Wrześniewski Kazimierz 80, 110

Y

Yankelovich Daniel 118
 Yorke Mantz 22

Z

Zadroga Aneta 233
 Zaleski Zbigniew 11, 12, 75, 79, 94, 159,
 231
 Zalewska Anna 100, 101, 106, 135, 136,
 141
 Zawadzki Bogdan 95, 135, 136
 Zawistowska Alicja 91, 132
 Zbierowski Przemysław 181
 Zhao Hao 60, 61, 129, 167, 191, 207,
 210, 231
 Zickar Michael J. 99
 Zielińska Maria 56, 58
 Ziółkowska Beata 117
 Ziółkowski Marek 43
 Zugmann Johanna 21, 24

Elżbieta Turska

The career capital of young people Conditions and consequences

S u m m a r y

The very work is devoted to the issue of career. The empirical studies conducted within their frames cover young people, namely students on a pre-professional stage of getting ready for entering the job market. The stage in question is one of decisive moments in career as it finishes a long-lasting period of collecting resources enabling an individual to take up a professional activity. The main question the answer to was looked for is on the ways of preparing young people for entering the job market.

The theoretical assumption accept a hypothesis that in order to increase the chances of success when entering the job market and gain a satisfactory job there one should collect an accurate career capital in the pre-professional period.

The very work consists of two main parts: the first part is theoretical while the second is methodological-empirical.

The theoretical part presents selected problems connected with the issue of a professional career that form particular theoretical frames for the construction of my own research model. It shows conditions, mainly globalizing ones that led to the necessity of moving from the process of taking a decision on the profession choice to planning the development of career and beginning of collecting its capital to a substantial extent even before entering the job market in today's reality. Next theoretical chapters present a conception of the career capital by Augustyn Bańka. The process of collecting the career capital was illustrated in the context of a general theory of human action by Tadeusz Tomaszewski, and theory of intentional behaviour by Zbigniew Zaleski. Factors connected with professional choices taken into account in my own research model were discussed.

The empirical studies conducted had two main aims: the first one was to establish which internal and external factors are tightly connected with collecting the career capital by young people (educational capital, capital of professional experience, capital of student enterprise and linguistic capital) while the second was to define a regulative role of collected career capitals in terms of the sample further professional intentions. Personal factors taken into consideration are personality features in the model of the Great Five, professional values, a style of activity in the conception by Grażyna Wieczorkowska-Siarkiewicz (1992), and changeable socio-demographic ones such as sex, age, and marital status. External factors included parents' education, material situation and the sense of financial dependence of the sample.

The research showed that generally young women and men prepare for their future professional career in a similar way. A professional activity taken up by an

individual is determined to some extent by him/her as well as personality features. What was most visible was a positive relationship between collecting the career capital and conscientiousness as well as openness for experience, and a negative relationship with neuroticism.

An important predictor of collecting the career capital under investigation was a style of activity in question: a bigger capital is definitely connected with a dividing style which has a bigger adaptation value under circumstances of uncertainty, a small number of options, and the lack of control over a situation. As a consequence, one can make a conclusion that the so called "division students" will deal with entering a job market and finding a job there more easily than "point ones".

The findings collected showed that professional values also play an important role in collecting given types of career capitals. On the one hand, young people investigated, irrespective of the type and quantity of the career capital expect a stable and safe job and good job conditions are vital for them. On the other, those who collected a bigger career capital value more such things as promotion, prestige, achievements, power, autonomy or intellectual stimulation.

A vital role in the process of preparing young people for entering the job market is played by parents' education. A higher level of education both parents have turned out to be an important predictor of investing into the enterprise capital. Father's higher level of education essentially predicts investing into the educational capital while mother's translates into a linguistic capital.

The research did not confirm the assumed correlation between a more affluent material situation and the process of collecting a bigger career capital. Thus, one should accept that currently both advantageous and disadvantageous material situation may to a similar extent motivate young people to take up various extra forms of activity increasing the chances of entering the job market while their education in schools.

The second part of the analysis looked for the relationship between the career capital collected and young people's expectations in terms of the job market and their further professional intentions. The results point to a regulative role of collected career capitals in the light of a further professional functioning of the sample. It turned out that the bigger the capital the sample has, the bigger their belief in entering the market easily and possibilities of success is. Also, the level of satisfaction with preparation for further career is higher and readiness for accepting a job offer incongruent with the study fields they graduated from, as well as job beyond the level of education is lower. The analyses conducted did not confirm an important relationship between the career capital collected by the sample with plans of opening their own business. However, people possessing a bigger linguistic capital more frequently declare their intention to realize their career abroad. The very data allow for predicting that currently taking a job abroad may be accidental in nature as those interested in this form of career definitely earlier collect the resources needed, including mainly linguistic resources.

The studies on the career capital collected by young people in the period of their higher school education presented in this book constitute a vital source of information on young people's behaviour on a pre-professional stage in their career, and also point to the need to continue these studies on the job market on the first stage of a professional career.

Эльжбета Турска

Капитал карьеры молодых людей Обусловленность и последствия

Р е з ю м е

Настоящая работа посвящена проблематике карьеры. Проведенные в ее рамках эмпирические исследования охватывают молодых людей, студентов на этапе допрофессиональной подготовки до момента вхождения на рынок труда. Этот этап является одним из переломных моментов в карьере, поскольку заканчивает длительный период накопления лицом ресурсов, позволяющих заняться профессиональной деятельностью. Основной вопрос, поиски ответа на который велись в настоящей монографии, касается подготовки молодых людей к появлению на трудовом рынке.

В теоретической части выдвигается тезис, согласно которому для того, чтобы увеличить шанс успеха при вхождении на рынок труда и возможность эффективного трудоустройства, в допрофессиональный период следует собрать соответствующий капитал карьеры.

Настоящая работа состоит из двух основных частей: первой теоретической и второй, методологическо-эмпирической.

В теоретической части представлены избранные вопросы, связанные с профессиональной проблематикой, которые создают определенные теоретические рамки для конструкции собственной модели исследования. В ней указываются причины, главным образом цивилизационные, которые привели к необходимости перехода в сегодняшней действительности от процесса принятия решения по выбору профессии к процессу планирования развития карьеры и начала накопления ее капитала в значительной степени еще до вхождения на рынок труда. В следующих главах теоретической части рассмотрены концепции капитала карьеры Августина Баньки. Процесс накопления капитала карьеры показан в контексте общей теории человеческой деятельности Тадеуша Томашевского, а также теории целевого поведения Збигнева Залеского. Обращается внимание на факторы, связанные с профессиональным выбором, которые были учтены в собственной модели исследования.

Проведенный эмпирический анализ преследовал две цели. Первая из них — это установление, какие внешние и внутренние факторы существенно связаны с собранным молодыми людьми капиталом карьеры (образовательным капиталом, капиталом профессионального опыта, капиталом студенческого предпринимательства, а также языковым капиталом). Вторая цель заключается в том, чтобы определить регулирующую роль собранного капитала карьеры в аспекте дальнейших профессиональных намерений исследованной группы молодежи.

жи. Принятые во внимание личные факторы — это черты индивидуальности в модели Большой Пятерки, профессиональные ценности, стиль активности в концепции Гражины Вечорковской-Сяркевич (1992), а также общественно-демографические показатели (пол, возраст и социальное положение). К внешним факторам относятся образование родителей, материальное положение, а также чувство финансовой независимости исследуемых.

Исследования показали, что в общей сложности похожим образом подготавливаются к своей будущей карьере молодые женщины и молодые мужчины. Профессиональная активность, которая свойственна человеку, определяется в какой-то степени его индивидуальностью и присущими личности чертами. Наиболее заметными оказались положительная связь накопления капитала карьеры с добросовестностью и открытостью на опыт, а также негативная связь с неврастениями.

Важным в области накопления капитала карьеры оказывается исследуемый стиль активности — более значительный капитал существенно связан со стилем поиска работы по смежным специальностям. Данный стиль ведет за собой большую ценность адаптации в условиях неуверенности, маленького выбора, отсутствия контроля ситуации. На основании этого можно прийти к выводу о том, что людям, которые ищут работу по смежным специальностям, будет легче выйти на трудовой рынок и трудоустроиться на нем, чем тем, которые хотят найти работу исключительно по своей вузовской специальности.

Собранные результаты исследования показали, что важное значение для накопления определенных видов капитала карьеры имеют также профессиональные ценности. С одной стороны, исследуемые молодые люди, независимо от вида и величины накопленного капитала карьеры, ожидают получения постоянной, безопасной работы. Заметную роль для них играют хорошие условия труда. С другой стороны, для лиц, которые собрали большой капитал карьеры, огромное значение имеют такие ценности, как продвижение по карьерной лестнице, престиж, достижения, власть, автономия и интеллектуальное стимулирование.

Значительную роль в процессе подготовки молодых людей к появлению на трудовом рынке играет образование родителей. Более высокий уровень образования обоих родителей оказался существенным фактором инвестиций в предпринимательский капитал. Высшее образование отца обуславливает инвестиции в образовательный капитал, а матери — в языковой капитал.

Исследования не подтвердили предполагаемой связи более высокого материального положения с накоплением большего капитала карьеры. Таким образом, следует принять, что в настоящее время как благоприятное, так и неблагоприятное материальное положение могут в похожей степени мотивировать молодых людей заниматься в период обучения в вузе разнообразными формами активности, увеличивающими шансы вхождения на рынок труда.

Во второй части анализа велись поиски связи накопленного капитала карьеры с ожиданиями исследуемых молодых людей по отношению к трудовому рынку, а также с их дальнейшими профессиональными намерениями. Полученные результаты исследований указывают на регулирующую роль накопленных видов капитала карьеры в области дальнейшего функционирования исследуемых. Оказалось, что чем большим капиталом обладают исследуемые, тем сильнее

их уверенность в более легкое вхождение на трудовой рынок и в возможности достижения на нем успеха. Выше также уровень их удовлетворения подготовкой к дальнейшей карьере и меньше готовность трудоустроиться на работу не по специальности, а также на работу ниже полученного уровня образования. Проведенный анализ не подтвердил существенной связи капитала карьеры с планами создания собственной фирмы, зато лица с большим языковым капиталом гораздо чаще говорят о планах сделать карьеру за границей. Эти данные позволяют предполагать, что в настоящее время трудоустройство за пределами Польши может иметь менее случайный характер, т.к. лица, заинтересованные этой формой карьеры, раньше собирают соответствующий опыт, в том числе языковой.

Проведенное и представленное в настоящей монографии исследование капитала карьеры, накопленного молодыми людьми в период обучения в вузе, является важным источником информации на тему их поведения на допрофессиональном этапе их карьеры, а также подтверждает необходимость продолжения этих исследований на трудовом рынке, на первом этапе профессиональной карьеры.

Redaktor Małgorzata Pogłódek
Projektant okładki Paulina Dubiel
Redaktor techniczny Barbara Arenhövel
Korektor Barbara Jagoda
Łamanie Edward Wilk

Copyright © 2014 by
Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego
Wszelkie prawa zastrzeżone

ISSN 0208-6336
ISBN 978-83-226-2269-8
(wersja drukowana)
ISBN 978-83-8012-030-3
(wersja elektroniczna)

Wydawca
Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego
ul. Bankowa 12B, 40-007 Katowice
www.wydawnictwo.us.edu.pl
e-mail: wydawus@us.edu.pl

Wydanie I. Ark. druk. 17,5. Ark. wyd. 22,5.
Papier offset, kl. III, 90 g   Cena 80 zł (+ VAT)

Druk i oprawa: „TOTEM.COM.PL Sp. z o.o.” Sp.K.
ul. Jacewska 89, 88-100 Inowrocław